

Αγάπα τον «πλησίον» σου

Η χριστιανική αγάπη γνωρίζει ότι ο πλησίον είναι εδώ, που σημαίνει ότι ο καθένας είναι ο πλησίον. Εάν δεν υπήρχε η εντολή, τότε δε θα υπήρχε και ο πλησίον. Αλλά μόνο εάν αγαπάμε τον πλησίον, μόνο τότε εξουδετερώνεται ο εγωισμός της προτίμησης και διατηρείται η ισότητα της αιωνιότητας.

Λένε ότι ο Χριστιανισμός παραμελεί τον έρωτα και τη φιλία. Ήντις ο Χριστιανισμός εκθρόνισε τον έρωτα και τη φιλία, την αγάπη των ορμών και της προτίμησης και έβαλε στη θέση τους την αγάπη του πνεύματος, την αγάπη προς τον πλησίον, μιαν αγάπη που με σοβιρότητα και αλήθεια είναι πιο εσωτερική και τρυφερή από τον έρωτα. Η εξύμνηση του έρωτα και της φιλίας ανήκει στην ειδωλολατρία.

Ο έρωτας και η φιλία είναι πάθη, και όλα τα πάθη αγωνίζονται με έναν τρόπο: Είτε είμαι εγώ το ανώτατο, είτε δεν υπάρχω, είτε είμαι όλα είτε τίποτα. Το να λέμε ότι ο Χριστιανισμός επιδιώκει μια ανώτερη αγάπη αλλά συγχρόνως εξυμνεί τον έρωτα και τη φιλία, αυτό είναι μπερδεύμα. Είναι σαν ένας έμπορος να εκθειάζει το καλύτερό του προϊόν αλλά συγχρόνως να επαινεί και το δεύτερο. Δεν είναι παράξενο ότι στην Καινή Διαθήκη δεν υπάρχει ούτε ένα σημείο που να επαινούνται ο έρωτας και η φιλία; Ο ποιητής μάταια θα ψάξει να βρει ένα σχετικό εδάφιο. Μήπως ο ποιητής δεν είναι χριστιανός; Όχι, δε λέμε αυτό αλλά μόνο ότι στο μέτρο που είναι ποιητής, δεν είναι Χριστιανός.

Υπάρχουν βέβαια και πνευματικοί ποιητές, αλλά αυτοί δεν εξυμνούν τον έρωτα και τη φιλία αλλά τον Θεό, την πίστη, την ελπίδα, την αγάπη. Άλλωστε την αγάπη προς τον πλησίον δε χρειάζεται να την εξυμνούμε αλλά να την κάνουμε. Ακόμη κι αν δεν υπήρχε τίποτα άλλο που να εμπόδιζε τον ποιητή να εξυμνεί την αγάπη προς τον πλησίον, αρκεί που στα ιερά βιβλία έχει γραφεί με αόρατη μελάνη κάτι που τον ενοχλεί: «Ύπαγε καὶ ποίει ὁμοίως». Ακούγεται αυτό σαν

προτροπή στον ποιητή να υμνεί; Λοιπόν, είναι κάτι το ιδιαίτερο με τον πνευματικό ποιητή, ενώ για τον κοσμικό ποιητή ισχύει ότι στο μέτρο που είναι ποιητής δεν είναι Χριστιανός. Κι όμως, εμείς αναφερόμαστε στον κοσμικό ποιητή όταν μιλάμε γενικά για ποιητές. Το πράγμα δεν αλλάζει με το ότι ο ποιητής ζει στον Χριστιανισμό. Δε μας πέφτει λόγος εάν είναι όντως Χριστιανός, αλλά εφόσον είναι ποιητής δεν είναι Χριστιανός. Θα φαινόταν ίσως ότι ο Χριστιανισμός, έχοντας υπάρξει εδώ και τόσον καιρό, έχει διαποτίσει όλες τις σχέσεις και όλους μας. Αλλά αυτό είναι απατηλό. Και το ότι έχει υπάρξει εδώ και τόσα χρόνια δε σημαίνει ότι κι εμείς έχουμε ζήσει τόσο καιρό, ότι είμαστε τόσο καιρό Χριστιανοί. Ακριβώς η ύπαρξη του ποιητή στη Χριστιανοσύνη και η θέση που του αποδίδουμε (διότι άξεστες επιθέσεις και ζήλεια προς αυτόν δεν αποτελούν χριστιανικούς ενδοιασμούς κατά της ύπαρξής του) είναι μια σοβαρή υπενθύμιση για το πόσο ζούμε χρεωμένοι στο μέλλον και πόσο εύκολα μας δοκιμάζει η φαντασίωση ότι έχουμε ήδη ξεπεράσει το παρόν μας.

Αχ, ενώ συνήθως προσπερνάμε το κήρυγμα του Χριστιανισμού, όλοι προσέχουν τον ποιητή, τον θαυμάζουν, μαθαίνουν και μαγεύονται από αυτόν. Ξεχνάμε γρήγορα τι είπε ο ιερέας, αλλά με πόση λεπτομέρεια και για πόσο χρόνο θυμόμαστε τα λόγια του ποιητή, ιδίως αυτά που λέει με τη βοήθεια των ηθοποιών! Λέγοντας αυτά δεν επιδιώκουμε να αποδιώξουμε βίαια τον ποιητή, διότι αυτό θα δημιουργούσε μια ακόμη μεγαλύτερη απάτη. Τι θα βοηθούσε εάν δεν υπήρχε κανένας ποιητής κι όμως στη Χριστιανοσύνη να υπήρχαν τόσοι πολλοί που θα είχαν την ίδια αντίληψη της ύπαρξης όπως οι ποιητές και θα τους αποζητούσαν! Άλλωστε δεν απαιτείται από έναν Χριστιανό να έχει τυφλό και απερίσκεπτο ζήλο και να μην μπορεί να υποφέρει να διαβάσει έναν ποιητή, το ίδιο όπως δεν απαιτείται να συντρώγει με άλλους τα συνηθισμένα εδέσματα ή να μένει σε ξεχωριστές γειτονιές από τους άλλους. Όχι, αλλά ο Χριστιανός πρέπει να τα καταλαβαίνει όλα διαφορετικά από τους μη-Χριστιανούς, να καταλαβαίνει ότι μπορεί να κάνει τη διάκριση. Κανείς δεν μπορεί να ζει διαρκώς σύμφωνα με τις ανώτερες χριστιανικές αντιλήψεις, όπως κανείς δεν μπορεί να τρέφεται αποκλειστικά με τη Θεία Κοινωνία. Ας αφήσουμε λοιπόν τους ποιητές να υπάρχουν και να τους θαυμάζουμε εάν όντως το αξίζουν, αλλά κάθε Χριστιανός ας ελέγξει τις χριστιανικές του πεποιθή-

σει ελέγχοντας ποια είναι η σχέση του με τους ποιητές, τι σκέφτεται για τους θαυμάζει και όταν τους θαυμάζει.

Επειδή δε μιλάμε για τέτοια πράγματα σχεδόν ποτέ, και σε άλλες τέτοιες αναζητήσεις δεν τους φαίνονται ούτε χριστιανικές ούτε πατριές, διότι αναφέρονται σε πράγματα που απασχολούν τους χριστιανούς έξι μέρες την εβδομάδα και ακόμη και την εβδομή τους εβδομάδων περισσότερο από τα θεία. Ας παρηγορηθούμε καθόσον οι πατριές έχουμε διδαχθεί τον Χριστιανισμό αλλά και σε ώριμη ηλικία αφιερώνουμε τις καλύτερες δυνάμεις μας σ' αυτόν. Κι όσο κι αν απορρίπτουμε ότι η ομιλία μας είναι «χωρίς εντολή» παρηγορηστούμε διότι ξέρουμε πώς και γιατί θα έπρεπε να γίνεται λόγος για την ελπίδα όλων βαφτισμένοι και κατηχημένοι, άρα δεν τίθεται θέμα να διαβάσουμε τον Χριστιανισμό. Κι ούτε θέλουμε να κρίνουμε την ελπίδα που λέει ότι είναι Χριστιανός είναι όντως. Δε συζητούμε ποτέ για το εάν παραδεχόμαστε τον Χριστό σε αντίθεση με τους Χριστιανούς. Αλλά είναι χρήσιμο και αναγκαίο ο καθένας με αυτή τη δύναμη να προσέχει τον εαυτό του και ει δυνατόν να βοηθάει και άλλους (όπως μπορεί ένας άνθρωπος, διότι μόνο ο Θεός μπορεί να βοηθήσει πλήρως) ώστε να γίνουν με τη βαθιά έννοια Χριστιανοί.

Η λέξη «Χριστιανοσύνη» σαν γενικός προσδιορισμός ενός λαού μπορεί εύκολα να είναι υπερβολική και έτσι να δώσει αφορμή σε κάποιον να πιστέψει πολλά για τον εαυτό του. Σε πολλά μέρη υπάρχουν κατήχησες στον δρόμο που σε οδηγούν. Ίσως όταν ξεκινάει κανείς ένα ταξίδι να κοιτάει την ταμπέλα για να δει πού θα τον οδηγήσει ο δρόμος. Αυτό όμως σημαίνει ότι έφτασε κιόλας; Έτσι είναι και με τη Χριστιανοσύνη. Μας δείχνει την κατεύθυνση, αλλά έχουμε φτάσει στον προορισμό ή είμαστε απλώς καθ' οδόν; Ή μήπως προχωρούμε μόνο για να μην την εβδωμάδα για μία ώρα, και τις υπόλοιπες έξι μέρες αφιερώνουμε σε άλλα χωρίς να θέλουμε να καταλάβουμε τι τρέχει; Μα ποτέ έτσι πατριές! Αποσιωπούμε την ουσία και μιλάμε σοβαρά για τα πατριές πράγματα οδηγούμενοι σε σύγχυση. Ποιανού η δουλειά είναι να ακολουθούμε το σοβαρό, αυτό είναι απάτη αλλά να να αποσιωπούμε το σοβαρό, αυτό είναι απάτη αλλά να να ακολουθούμε κάτω από συνθήκες διαφορετικές από την καθημερινότητα.

Εφόσον η εγκόσμια ζωή με όλο το μεγαλείο της, τις διασκεδάσεις, τη μαγεία κυριεύουν τον άνθρωπο και τον ζαλίζουν, ποιο είναι τότε το σοβαρό; – είτε να αποσιωπούμε το εγκόσμιο στην εκκλησία, είτε να το αναφέρουμε με σοβαρότητα για να επιστήσουμε την προσοχή των ανθρώπων στους κινδύνους της εγκοσμιότητας. Είναι άραγε αδύνατο να μιλήσουμε αληθινά κι επίσημα για τα εγκόσμια; Πρέπει να τα αποσιωπούμε; Αχ, όχι, αυτό θα πρέπει να απαγορεύεται στα κήρυγματα.

Ας εξετάσουμε τη χριστιανική πίστη στον ποιητή. Τι διδάσκει για τον έρωτα και τη φιλία; Δεν κοιτάμε εδώ κάποιον συγκεκριμένο ποιητή αλλά γενικά τον ποιητή, εκείνον που αφιερώνεται στο να είναι ποιητής. Εάν αυτός χάσει την πίστη του στην ποιητική αξία του έρωτα και της φιλίας και την αντικαταστήσει με κάτι άλλο, τότε δεν είναι πια ποιητής αλλά πιθανώς ούτε και Χριστιανός.

Ο έρωτας βασίζεται σε μια ορμή που εξαυλώνεται σε έναν δεσμό και εκφράζεται ποιητικά με το ότι υπάρχει στον κόσμο μόνο ένας αγαπημένος κι ότι αυτός ο έρωτας είναι μοναδικός και ανεπανάληπτος. Μια επανάληψη του έρωτα θα 'ταν για την ποίηση αποκρουστική. Η χριστιανική αγάπη λέει να αγαπάμε όλους τους ανθρώπους ανεξαιρέτως. Ο έρωτας αφορά αποκλειστικά ένα άτομο, ενώ η χριστιανική αγάπη ζητά το ακριβώς αντίθετο. Εάν εξαιρέσουμε έστω και ένα άτομο από την αγάπη, τότε αυτή η αγάπη δεν είναι χριστιανική. Υπάρχει αυτή η σύγχυση στη Χριστιανοσύνη: Οι ποιητές ελαττώνουν το πάθος του έρωτα λέγοντας πως κάποιος μπορεί να ερωτευθεί πολλές φορές. Και η χριστιανική αγάπη χαλαρώνει την ένταση της αιωνιότητας λέγοντας ότι είναι χριστιανική αγάπη το να αγαπάμε πολλούς. Κι έτσι χάνουμε και το ποιητικό και το χριστιανικό. Το πάθος έχει την ιδιότητα ότι αποκλείει κάποιον τρίτο και είναι αδύνατο να αγαπάς χωρίς πάθος. Γι' αυτό η διαφορά ανάμεσα στον έρωτα και τη χριστιανική αγάπη είναι η μόνη αιώνια διαφορά στο πάθος, μια άλλη διαφορά είναι αδιανόητη.

Ο ποιητής και ο Χριστιανισμός εξηγούν ακριβώς το αντίθετο, ή μάλλον ο ποιητής δεν εξηγεί τίποτα, διότι εξηγεί τον έρωτα και τη φιλία με γρίφους, ενώ ο Χριστιανισμός λέει ότι η αγάπη είναι αιώνια. Έτσι βλέπουμε ότι είναι αδύνατο να ζήσουμε ακολουθώντας και τις δύο εξηγήσεις. Ο έρωτας και η φιλία του ποιητή δεν περιέχουν καμία

ηθική εντολή, είναι τύχη (όπως την καταλαβαίνουν οι ποιητές), η πιο μεγάλη τύχη να είσαι ερωτευμένος, να βρεις τον μοναδικό αγαπημένο ή τον μοναδικό φίλο. Η εντολή το πολύ πολύ να είναι: να είσαι ευγνώμων για την τύχη σου, αλλά δεν είναι το να βρεις τον αγαπημένο ή τον φίλο. Ενώ το να αγαπάς τον πλησίον, αυτό είναι μια εντολή, μια ηθική εντολή, από την οποία πηγάζουν όλες οι άλλες εντολές. Ο Χριστιανισμός συντομεύει τις σκέψεις και τους συνειρμούς, και μας ελευθερώνει από την αναμονή και τη σπατάλη χρόνου, πάει κατευθείαν στην εντολή. Αναρωτιέται ο κόσμος, ποιο είναι το ανώτατο και χάνεται στο να ψάχνει μέσα στη διαφορετικότητα. Ο Χριστιανισμός όμως μας δείχνει τον πιο σύντομο δρόμο για να βρούμε το ανώτατο: Κλείσε την πόρτα σου και προσευχήσου στον Θεό, γιατί ο Θεός είναι το ανώτατο.

Όταν βγει κάποιος στον κόσμο για να ψάξει να βρει τον αγαπημένο ή τον φίλο, μπορεί να ψάχνει για πολύ καιρό ή και μάταια. Ενώ ο Χριστιανισμός δε σε οδηγεί μάταια. Διότι όταν ανοίξεις την πόρτα σου, αφού προσευχηθείς στον Θεό, ο πρώτος άνθρωπος που θα συναντήσεις είναι ο πλησίον, που οφείλεις να αγαπάς. Τι παράξενο! Με περιέργεια και προλήψεις προσπαθεί ίσως ένα κορίτσι να μάθει την τύχη της, το μελλοντικό της, μια απάτη ή εξυπνάδα της λέει ότι αν κάνει αυτό κι αυτό, τότε θα τον αναγνωρίσει όταν τον δει. Είναι άραγε το ίδιο δύσκολο να βρούμε τον πλησίον, εκτός αν εμείς οι ίδιοι εμποδίζουμε τον εαυτό μας; Ο Χριστιανισμός το έκανε αδύνατο να μας ξεφύγει. Δεν υπάρχει κανείς σε όλο τον κόσμο που να αναγνωρίζεται πιο εύκολα από τον πλησίον. Δεν μπορείς να τον υπερδέψεις με κανέναν άλλον, διότι πλησίον είναι όλοι οι άνθρωποι. Εάν στο σκοτάδι σώσεις τη ζωή κάποιου νομίζοντας ότι είναι φίλος σου, δεν έκανες λάθος διότι είναι ο πλησίον σου. Και είναι λάθος να θέλεις να σώσεις μόνο τον φίλο σου. Εάν ο φίλος σου παραπονεθεί ότι κάνεις για τον πλησίον, κάτι που έπρεπε να κάνεις μόνο γι' αυτόν, τότε μέινει ήσυχος, αυτός που απαιτάται είναι ο φίλος σου.

Η διαφορά ανάμεσα στον ποιητή και τον Χριστιανισμό μπορεί να προσδιοριστεί ως εξής: Ο έρωτας και η φιλία είναι προτίμηση και το πάθος της προτίμησης. Η χριστιανική αγάπη είναι η αγάπη της απερίφραστης, αυτό το εξασφαλίζει η εντολή. Το πιο μεγάλο πάθος της προτίμησης είναι το να αποκλείει τους άλλους. Η πιο μεγάλη απερίφραστη είναι ότι δεν αποκλείει κανέναν.

Παλιά, όταν προσπαθούσαν με χριστιανικό τρόπο να καταλάβουν τη ζωή, νόμιζαν ότι ο Χριστιανισμός είναι κατά του έρωτα διότι αυτός βασίζεται στις ορμές. Νόμιζαν ότι ο Χριστιανισμός σαν πνεύμα βάζει διχόνοια ανάμεσα στη σάρκα και το πνεύμα και μισεί τον έρωτα σαν κάτι το αισθησιακό. Αλλά αυτό ήταν παρεξήγηση και υπερβολή, διότι ο Χριστιανισμός δε μάχεται τις σωματικές παρορμήσεις. Άλλωστε και ο Παύλος λέει: «κρεῖττον γαμήσαι ἢ πυροῦσθαι». Ακριβώς επειδή ο Χριστιανισμός είναι πνεύμα, βλέπει τις σωματικές παρορμήσεις με άλλο τρόπο από ό,τι νομίζουμε συνήθως.

Δεν απαγορεύει στους ανθρώπους να τρώνε και να πίνουν και ούτε σκανδαλίζεται με τις παρορμήσεις, τις οποίες άλλωστε ο άνθρωπος δεν τις έφτιαξε μόνος του. Τις βλέπει απλώς σαν εγωισμό, αλλά δε βλέπει διαμάχη ανάμεσα σε πνεύμα και σώμα. Όπως δε βλέπει διαμάχη ανάμεσα σε πνεύμα και μια πέτρα ή ένα δέντρο. Λοιπόν, η σωματική παρόρρηση είναι εγωισμός, και γι' αυτό ο Χριστιανισμός υποψιάζεται ότι στον έρωτα και στη φιλία υπάρχει πάθος και προτίμηση, που δεν είναι παρά εγωισμός. Η ειδωλολατρία δε γνώριζε τη γεμάτη αυταπάρνηση αγάπη προς τον πλησίον και γι' αυτό έλεγε ότι ο εγωισμός είναι κάτι το απεχθές, ενώ ο έρωτας και η φιλία είναι αγάπη. Ο Χριστιανισμός λέει: είναι αγάπη να αγαπάμε τον αγαπημένο μας; Το ίδιο δεν κάνουν και οι ειδωλολάτρες; Στην ειδωλολατρία κανείς δεν αγαπούσε τον πλησίον, κάθε αγάπη ήταν μια προτίμηση. Γι' αυτό έχουν πει ότι οι αρετές των ειδωλολατρών δεν είναι παρά πάθη.

Η παθιασμένη προτίμηση για κάποιον είναι μια μορφή αυτοαγάπης. Φλέγεται από μια φωτιά, την οποία ανάβει το εγώ. Βέβαια καμιά φορά εμφανίζεται και η ζήλεια, η οποία βασικά είναι πάντα παρούσα στον έρωτα και στη φιλία. Δοκίμασε να βάλεις ανάμεσα σε κάποιον που αγαπάει και εκείνον που αγαπιέται ως ενδιάμεσο προσδιορισμό τον πλησίον, τον οποίο οφείλουμε να αγαπάμε. Θα δεις αμέσως να εμφανιστεί η ζήλεια. Ότι είναι αυτοαγάπη όταν ένας άπιστος θέλει να ξεφορτωθεί τον αγαπημένο του ή να παρατήρει τον φίλο του, αυτό το βλέπει και η ειδωλολατρία, το βλέπουν και οι ποιητές. Αλλά η αφοσίωση με την οποία οι ερωμένοι δίνονται ο ένας στον άλλον, αυτό μόνο ο Χριστιανισμός βλέπει ότι είναι αυτοαγάπη. Όταν οι ποιητές θέλουν να περιγράψουν τον έρωτα προσθέτουν μεταξύ άλλων ότι πρέπει να υπάρχει θαυμασμός, δηλαδή αυτός που αγαπάει να θαυμάζει τον αγα-

πημένο του. Ο πλησίον όμως δεν είναι ποτέ αντικείμενο θαυμασμού, ο Χριστιανισμός ποτέ δεν είπε ότι πρέπει να θαυμάζουμε τον πλησίον, είτε να τον αγαπάμε. Βέβαια, το να θαυμάζουμε κάποιον, αυτό δεν είναι αυτοαγάπη, αλλά το να μας αγαπάει αυτός τον οποίο θαυμάζουμε.

Η αγάπη προς τον πλησίον είναι η αγάπη της αυταπάρνησης, και η αυταπάρνηση αποκλείει και την προτίμηση και την αυτοαγάπη. Η παθιασμένη προτίμηση, είτε το συνειδητοποιεί είτε όχι, κυριαρχείται από πείσμα και η αφοσίωση σε ένα μοναδικό αντικείμενο είναι κατά βάση ισχυρογνωμοσύνη. Το αντικείμενο της αγάπης δε βρίσκεται υπό τη βασιλική εντολή να αγαπήσεις τον πλησίον, αλλά από την επιλογή ενός μοναδικού. Η χριστιανική αγάπη δεν έχει ένα μοναδικό αντικείμενο, αλλά τον πλησίον, και ο πλησίον είναι κάτι άλλο από το να είναι ένας μοναδικός άνθρωπος, διότι ο πλησίον είναι όλοι οι άνθρωποι. Μέσα στην αφοσίωση του ερωμένου ή του φίλου προς κάποιο μοναδικό άτομο βρίσκεται πείσμα κι αυτοαγάπη. Η αυταπάρνηση που ελέγχει την αυτοαγάπη είναι δίκοπο μαχαίρι. Ξέρει πολύ καλά ότι υπάρχει μια άπιστη αυτοαγάπη αλλά ξέρει ότι υπάρχει και μια αφοσιωμένη αυτοαγάπη. Και γι' αυτό επιδιώκει να κάνει αφοσιωμένη την άπιστη αυτοαγάπη και την αφοσιωμένη αυτοαγάπη να παραιτηθεί από την αφοσίωση. Στον ποιητή αρέσει που ο ερωτευμένος λέει: «Δεν μπορώ να αγαπήσω κανέναν άλλο, δεν μπορώ να σταματήσω να αγαπάω, να παραιτηθώ από την αγάπη μου, θα πεθάνω από αγάπη». Αυτό όμως δεν αρέσει καθόλου στην αυταπάρνηση, και δε θέλει αυτή η αυτοαγάπη να ονομάζεται αγάπη.

Παντού, όπου υπάρχει το χριστιανικό, υπάρχει και η αυταπάρνηση ως μια βασική έκφραση του Χριστιανισμού. Για τη σχέση με τον Χριστιανισμό πρέπει κανείς πρώτα να γίνει νηφάλιος, και η αυταπάρνηση είναι η μεταμόρφωση ενός ανθρώπου που γίνεται νηφάλιος με την έννοια της αιωνιότητας. Ενώ εκεί που δεν υπάρχει το χριστιανικό, εκεί η μέθη του εγώ είναι το ανώτατο, και το κορύφωμά της είναι η μέθη που θαυμάζουμε. Αλλά ο έρωτας και η φιλία είναι ακριβώς το κορύφωμα της συνειδησης του εαυτού μας, και το εγώ βρίσκεται μεθυσμένο μέσα στο άλλο εγώ. Όσο πιο γερά έχουν γαντζωθεί τα δύο εγώ για να γίνουν ένα εγώ, τόσο περισσότερο αποκλείει αυτό το ενωμένο εγώ όλα τα άλλα. Στο κορύφωμα του έρωτα και της φιλίας γίνεται και τα δύο ένα μοναδικό εγώ. Αυτό είναι η φυσική διάσταση της

παρόρμησης. Ενώ η αγάπη του πνεύματος παίρνει από το εγώ κάθε φυσική διάσταση και κάθε αυτοαγάπη, και γι' αυτό η αγάπη προς τον πλησίον δε με ενώνει με τον πλησίον. Η αγάπη προς τον πλησίον είναι αγάπη ανάμεσα σε δύο πνεύματα που υπάρχουν αιώνια αυτά καθεαυτά. Η αγάπη προς τον πλησίον είναι πνευματική αγάπη, και δύο πνεύματα δεν μπορούν με την εγωιστική έννοια να νιώθουν σαν ένα μοναδικό εγώ. Στον έρωτα και τη φιλία αγαπιούνται δύο λόγω της διαφοράς τους ή λόγω της ισότητάς τους (η οποία βασίζεται στη διαφορά), και γι' αυτό μπορούν με εγωιστικό νόημα να γίνουν ένα μοναδικό εγώ. Διότι κανένα από τα δύο δεν έχει γίνει ο εαυτός του με το νόημα του πνεύματος, και καμιά από τις δύο μεριές δεν έχει μάθει να αγαπάει χριστιανικά τον εαυτό της.

Στον έρωτα το εγώ έχει μια διάσταση αισθησιακή-ψυχική-πνευματική, ο αγαπημένος είναι μια αισθησιακή-ψυχική-πνευματική διάσταση, στη φιλία το εγώ είναι ψυχικά-πνευματικά προσδιορισμένο, ο φίλος είναι μια ψυχική-πνευματική διάσταση. Μόνο στην αγάπη προς τον πλησίον είναι ο εαυτός που αγαπάει καθαρά πνευματικά προσδιορισμένος ως πνεύμα, και ο πλησίον είναι μια πνευματική διάσταση. Στον έρωτα και τη φιλία ο αγαπημένος σου φίλος δεν αγαπιέται ως πλησίον, αλλά σαν το άλλο εγώ ή το πρώτο εγώ ακόμη πιο δυνατά. Συμβαίνει συχνά ένας άνθρωπος να μην μπορεί να παραμείνει μόνος του με την αυτοαγάπη του και έτσι αυτή εμφανίζεται όταν βρίσκει το άλλο του εγώ, και τα δύο εγώ βρίσκουν στην ένωση τη δύναμη της αυτοαγάπης. Αν πιστεύει κάποιος ότι ένας άνθρωπος με τον έρωτα και τη φιλία βρήκε τη χριστιανική αγάπη, τότε βρίσκεται σε μεγάλη πλάνη. Η εντολή της αγάπης μπορεί να του πει «αγάπα τον πλησίον σου όπως αγαπάς τον αγαπημένο σου». Δεν αγαπάει τον αγαπημένο του όπως τον εαυτό του; Σίγουρα, αλλά ο αγαπημένος δεν είναι ο πλησίον, ο αγαπημένος είναι το άλλο εγώ. Έτσι λοιπόν, είτε μιλάμε για το πρώτο εγώ είτε για το άλλο εγώ, δε βρίσκουμε τον πλησίον, διότι ο πλησίον είναι το πρώτο εσύ. Αυτός που αγαπάει μόνο τον εαυτό του αγαπάει το άλλο εγώ. Όπως είναι αυτοαγάπη να αγαπάς το άλλο εγώ που είναι ο αγαπημένος σου φίλος. Και όπως η αυτοαγάπη είναι αυτοαποθέωση έτσι είναι και ο έρωτας και η φιλία μια αποθέωση.

Τελικά η αγάπη στον Θεό είναι το αποφασιστικό και από εκεί προέρχεται η αγάπη προς τον πλησίον, αλλά αυτό δεν το καταλά-

βαινε η Ειδωλολατρία. Δεν κοίταζε τον Θεό και νόμιζε ότι ο έρωτας και η φιλία είναι αγάπη. Αλλά η χριστιανική εντολή παραγγέλλει να αγαπάμε τον Θεό περισσότερο από όλα τ' άλλα, και μετά να αγαπάμε τον πλησίον. Στη φιλία και τον έρωτα η προτίμηση είναι ο ενδιάμεσος προσδιορισμός, στην αγάπη προς τον πλησίον είναι ο Θεός ο ενδιάμεσος προσδιορισμός. Να αγαπάς τον Θεό περισσότερο από όλα τα άλλα, και τότε θα αγαπάς και τον πλησίον, και στον πλησίον τον κάθε άνθρωπο. Μόνο όποιος αγαπάει τον Θεό περισσότερο απ' όλα τ' άλλα, μπορεί να αγαπάει στον άλλον άνθρωπο τον πλησίον. Ο άλλος άνθρωπος είναι ο πλησίον, και ο άλλος άνθρωπος είναι ο κάθε άνθρωπος. Έτσι λοιπόν ισχύει το ότι εάν κάποιος αγαπάει σε έναν μοναδικό άνθρωπο τον πλησίον, τότε θα αγαπάει όλους τους ανθρώπους. Η αγάπη προς τον πλησίον είναι λοιπόν η αιώνια ισότητα στην αγάπη, και η αιώνια ισότητα είναι το αντίθετο της προτίμησης. Ισότητα σημαίνει ότι δεν προσέχουμε καμιά διαφορά, και αιώνια ισότητα σημαίνει ότι δεν προσέχουμε την παραμικρή διαφορά. Προτίμηση είναι να βλέπουμε τις διαφορές, και παθιασμένη προτίμηση είναι να βλέπουμε τις διαφορές χωρίς όριο.

Λέμε λοιπόν ότι ο Χριστιανισμός αντικατέστησε τον έρωτα και τη φιλία με την εντολή της αγάπης, με κάτι πολύ ανώτερο. Αλλά θέλει προσοχή όταν χρησιμοποιούμε όρους όπως το ανώτερο και κατώτερο. Δεν ταιριάζουν στον Χριστιανισμό, αλλά σε έναν έμπορο που εκθειάζει το εμπόρευσμά του ως το ανώτερο. Το χριστιανικό είναι βέβαια το ανώτατο αλλά με τον ενδιάμεσο προσδιορισμό του σκανδάλου.

Εάν είσαι μορφωμένος, πολύ ωραία, κι εγώ είμαι μορφωμένος. Αλλά εάν νομίζεις ότι με τη μόρφωση πλησιάζεις περισσότερο αυτό το ανώτατο, τότε απατάσαι. Μήπως σου έμαθε η μόρφωση να αγαπάς τον πλησίον; Αχ, η μόρφωση μάλλον σου έμαθε να προσέχεις τη διαφορά ανάμεσα σε μορφωμένους και αμόρφωτους. Ίσως σου έμαθε καλούς τρόπους και ευγένεια, μια φιλική συγκατάβαση στους κατώτερους και μια ελεύθερη συμπεριφορά απέναντι στους ανώτερους, ναι, αυτό είναι μόρφωση, αλλά νομίζεις ότι είναι και η αγάπη προς τον πλησίον!

Ο πλησίον είναι αυτό που είναι κάθε άνθρωπος. Ο πλησίον δεν είναι ο αγαπημένος, για τον οποίο έχεις την προτίμηση του πάθους, και ούτε ο φίλος, και ούτε ο μορφωμένος. Ο πλησίον δεν είναι κά-

ποιος που είναι πιο αριστοκράτης από σένα και επίσης δεν είναι κα-
ποιος υποδεέστερος από σένα, διότι αν αγαπούσες αυτόν, τον υποδε-
έστερο, τότε αυτό θα ήτανε μάλλον συγκατάβαση της προτίμησης και
έτσι αυτοαγάπη. Ο πλησίον είναι κάθε άνθρωπος, διότι με τη διαφορά
του δεν είναι ο πλησίον αλλά ούτε και με την ομοιότητά του με εμένα,
η οποία και αυτή βρίσκεται μέσα στις διαφορές των ανθρώπων. Γιατί
δή είναι ίσος μ' εμένα ενώπιον του Θεού γι' αυτό είναι ο πλησίον, κι
αυτή την ισότητα την έχει κάθε άνθρωπος απαραίτητως.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4

«Θεός» αγάπα τον πλησίον σου

Είχα λοιπόν τη διαφορετικότητα και τη διαφορά της προτίμησης για
να μετρήσω να αγαπήσεις τον πλησίον. Δε χρειάζεται να σταματή-
σω τη προτίμηση τον αγαπημένο. Γιατί τότε η λέξη «πλησίον» θα ήταν
για μέντη απότη. Άλλωστε θα ήταν και αντίφαση, καθόσον ο πλη-
σίον είναι ο κάθε άνθρωπος, και έτσι δεν μπορούμε να αποκλείσουμε
καμάν.

Πρέπει να μην πέσεις στην παγίδα της αυτοαγάπης. Και σε αυ-
τό που αγαπιούνται πρέπει να πούμε: «προσέχετε μήπως ο έρωτας
και μέντη την παγίδα της αυτοαγάπης». Διότι όσο πιο αποφασιστικά
είναι η προτίμηση η προτίμηση αφιερωθεί σε έναν άνθρωπο, τόσο πιο
πιο συμπεριφέρονται από το να αγαπάμε τον πλησίον.

Αυτά που αγαπιούνται νομίζουν ότι στον έρωτα έχουν βρει το
πρόσωπο αλλά αυτό δε συμβαίνει, γιατί δεν έχουν βρει το αιώνιο. Βέ-
βαια η αγάπη τους υπόκειται αθανασία, αλλά ποιος είναι ο ποιητής
και ποιος η υπόστασή του; Ενώ η βασιλική εντολή, η εντολή της αγά-
πης είναι την αιώνια ζωή και λέει: «να αγαπάς τον πλησίον σου».

Αυτήν λοιπόν στην αυτοαγάπη σου την αγάπη προς τον πλη-
σίον και διατήρησε στον έρωτα και τη φιλία την αγάπη προς τον πλη-
σίον σου. Αγάπα τον αγαπημένο σου πιστά και θερμά, αλλά η αγάπη
προς τον πλησίον να είναι αυτό που σας ενώνει με τον Θεό και σας
αγαπά. Αγάπα τον φίλο σου ειλικρινά και με αφοσίωση αλλά άσε την
αγάπη σου τον πλησίον να σου διδάξει την οικειότητα προς τον Θεό.

Γιατί, ο θάνατος αναιρεί όλες τις διαφορές, αλλά η προτίμηση
που είναι στις διαφορές, και ο δρόμος της ζωής πηγαίνει προς την
αγάπη. Αγάπα τον πλησίον σου θανάτου και διαμέσου της κατάργησης των
διαφορών. Και γι' αυτό η αγάπη προς τον πλησίον οδηγεί στη ζωή. Η
αγάπη την αγάπη του Χριστιανισμού βρίσκεται στη διδασκαλία ότι